

Н. А. Клімовіч

**РЭПРЭЗЕНТАЦЫЯ
КАНЦЭПТУ СЯБРОЎСТВА/ДРУЖБА
Ў БЕЛАРУСКІХ ФРАЗЕАЛАГІЧНЫХ
І ПАРЭМІЯЛАГІЧНЫХ АДЗІНКАХ**

Народнае разуменне паняццяў *сяброўства*, *дружба* выяўляецца ў беларускіх парэміях. Так, наступныя прыказкі і прымаўкі праз яскравую вобразнасць кампанентнага складу перадаюць ідэю неабходнасці наяўнасці сяброў для эфектыўнай, гарманічнай жыццядзейнасці чалавека: *Чалавек без сябра, што ежа без солі; Чалавек без сяброў, што печ без дроў; Чалавек без сяброў, што дрэва без каранёў.*

Беларусы здаўна заўважылі, што складана адолець нават нязначныя праблемы, калі чалавек спрабуе вырашыць іх аднаасобна. Такія тыповыя рысы беларускай ментальнасці, як узаемадапамога і ўзаемавыручка, увасобіліся ў наступных парэміях: *Адзін дуб у полі – то не лес; Адзін у полі не воін; Адной рукой і вузла не завяжаш; Адзін дасужы, ды нядужы; Адна галаўня ў печы не гарыць, а дзве і ў полі не гаснуць.*

Згодна з народным меркаваннем, моцнае, надзейнае сяброўства, з аднаго боку, зараджаецца з дапамогай звышнатуральных (нячыстых) сіл: *Не адну пару жалезных лапцей чорт стаптаў, пакуль іх да купы сабраў.* З іншага ж боку, разлучыць сяброў нават гэтым сілам непадуладна: *Іх прыязні і сам чорт не разарве.*

Такая ж думка фіксуецца і ў фразеалагізме: *звязаў чорт вяровачкай ‘хто-н. з кім-н. моцна сябруе’.* Да таго ж, фразеалагічныя адзінкі з семантыкай ‘моцнае, надзейнае сяброўства’ таксама фіксуюць факт моцнай з’яднанасці, неразлучнасці таварышаў: *вадой не разальеш, не разлі вада ‘вельмі здружаныя, неразлучныя’.*

Спрадвеку вядома, што сяброўства – найвялікшая каштоўнасць, якую не купіш за грошы (*Прыяцеля/сябра за грошы не купіш; Друг даражэй за грошы; Не мей сто рублёў, а мей сто другоў: сто рублей патопаць, а сто другоў выручаць*) і не заменіш іншымі матэрыяльнымі каштоўнасцямі (*Мядком дружбы не заменіш*).

Сябры дапамагаюць пераадолець розныя жыццёвыя цяжкасці і здольныя ахвяраваць сабой або адступіцца ад уласных інтарэсаў дзеля іншага: *Для сябра і сарочку з сябе скіне; Гатовы за яго касцёмі палегчы (галаву пакласці);*

пайсці ў агонь і ваду). Некаторыя парэміялагічныя адзінкі прама заклікаюць ахвяраваць сабой, пабуджаюць да дзеяння праз загадны лад дзеяслова: *Сам гінь, а таварыша выручай*.

Народная афарыстыка выразна і лаканічна фармулюе крытэрыі сапраўднай дружбы:

1. Праўдзівасць і адкрытасць: *Праўдзівая прыязнь ніколі не ўмрэ; Не той друг, хто мёдам (зубы) мажа, а той, хто праўду (у вочы) кажа*.

2. Агульнасць інтарэсаў; сябры маюць моцную, шчыльную сувязь, як фізічную, так і ментальную: *Сябры – гэта адна душа, якая жыве ў двух целах; Яны ў адзін дух гавораць; жывуць як браты*.

3. Калі чалавек матэрыяльна забяспечаны, у яго няма жыццёвых цяжкасцей, ён можа мець мноства сяброў. Але сапраўдныя сябры не знікнуць і ў бедах і нястачы: *Каля поўнай міскі шмат сяброў; Папкаю скарэй нойдзеш прыцеля, чымсі шапкаю; Друг, прыцель да чорнага дня; У кішэні пуста – сяброў не густа. Сябры правяраюцца выпрабаваннямі: Шукай сабе сябра ў бядзе; У шчасці шмат прыцеляў, а ў няшчасці нікога няма; У бядзе друга пазнаюць*.

4. Сапраўдны сябар заўжды побач, як казалі ў народзе, у горы і радасці: *Мы з табою, як рыбка з вадою; ты ў ваду, а я над табою; Бліжні друг лепей далніх двух; Сяброўства памнажае радасць і дзеліць смуткі*.

5. Роўнасць, адсутнасць саперніцтва: *Якаву чашу другу наліў, такаву самому піць; Адным гарэхам падзеліцца*.

6. Паразуменне: *Гара з гарою не сходзяцца, а чалавек з чалавекам заўсягды*.

Такім чынам, сапраўднае сяброўства – цяжкая і адказная справа, якая патрабуе праўдзівасці, роўнасці, быць заўсёды побач, агульнасці інтарэсаў, ахвярнасці, што пацвярджае і жартоўнае выслоўе: *Ой, дружба, дружба, цяжкая твая служба*. Паколькі дружба патрабуе пэўнага душэўнага напружання, адказнасці, яна не можа быць скіравана на вялікую колькасць асоб: *Добры чалавек копамі сваіх дружбакоў не падлічвае; Дзе двое – там рада, дзе трэці – там здрада*. Апрача таго, сяброўства настолькі збліжае, што яго параўноўваюць з такім інтымным пачуццём, як каханне: *Сяброўства – гэта каханне без крылаў*.

Да таго ж, згодна з фразеалагічнымі адзінкамі, права дружыць, звяртацца адзін да аднаго на «ты» можа быць забяспечана сумесным прыняццем хмельных напояў: *піць на брудэршафт*.

Беларусы заклікаюць вельмі ашчадна ставіцца да сяброўства, разумеючы, што гэта з’ява крохкая: *Сяброўства як шкло: раскоlesh – не збярэш*. Асабліва зберагаць і цаніць варта праверанае часам сяброўства: *Стары друг лепшы*

новых двух; Новых сяброў нажывай, але і старых не забывай; Старую рэч на новую замяняй ці хоць за плот кідай, старога друга на новага не мяняй.

Сацыяльнае расслаенне беларускага грамадства на пэўных этапах яго гістарычнага развіцця паўплывала на ўзнікненне парэмій наступнага кшталту: *Лети сябраваць з жыідам галапатым, як з панам багатым; Не тыкайся са мною, я з табою свіней не пасвіў; Конны пешаму не таварыш; Багаты з бедным таварышаваць не ўмеє; Гусь свінні не таварыш.* Таму знайсці паразуменне маглі толькі блізкія людзі, напрыклад, сваякі (*Няма лепшага друга, як родная маці*) і суседзі (*І дружба, і забава – суседская справа; Бліжняга суседа саджай на кут*). Сябрамі маглі стаць таксама асобы, падобныя па звычках, псіхалагічных якасцях, занятках ці сацыяльным статусе. Менавіта такія людзі дасягаюць поўнага паразумення, што якраз і пацвярджаецца ў наступных прыказках і прымаўках: *Рыбак рыбака пазнаў здаляка; Чорт чорта пазнаў і на піва пазваў; Жабрак жабраку відзен па кійку.*

Сябры ўзаемадапаўняюць адзін аднаго, такім чынам адбываецца пэўная кампенсацыя рысаў характару, паводзінаў, што перадаецца, напрыклад, праз семантычную апазіцыю лексем 'агонь – вада': *Адзін з вагнём, другі з вадою; Адзін з гарачаю вадою, другі з халоднаю.*

Разам з тым, відавочны і той факт, што сябры характарызуюць чалавека: *Скажы мне, хто твае сябры, і я скажу, хто ты.* Менавіта асяроддзе робіць значны ўплыў на лёс, светапогляд і характар чалавека, але гэта ўздзеянне не заўсёды станоўчае: *З якім прыстанеш, такім і сам станеш; Ліхая кампанія на ліха выведзе; Пастаў двух коней разам, яны масці сваёй не змяняць, а нораў адзін у аднаго пярэймуць.* Таму трэба ўважліва ставіцца да выбару асяроддзя і сяброў: *Разумных дзесяці ворагаў не так бойся, як аднаго дурнога друга; Няхай друг крые ад дурнога друга.*

Нягледзячы на высокі аксіялагічны статус сяброў у жыцці чалавека, прыказкі папярэджваюць, што нават з таварышамі варта быць асцярожным і абачлівым, таму што сярод іх могуць сустрэцца крывадушныя, хітрыя людзі: *З мядзведзем дружы, а стрэльбу дзяржы. Да таго ж, у парэміях асуджаецца ў адносінах паміж прыяцелямі падман (Вуснамі мёд разлівае, а за пазухай камень трымае), карыслівасць, лісліваць і сквапнасць: Пасля вяселля дружкоў многа, шмат; На вуснах/зубах мёд, а на/у сэрцы лёд.*

Такім чынам, уменне сябраваць – адна з вызначальных рыс ментальнасці беларусаў. *Сяброўства/дружба* грунтуецца на агульнасці інтарэсаў, блізкасці (фізічнай і ментальнай), роўнасці, праўдзівасці і адкрытасці, з'яўляюцца найвялікшай каштоўнасцю і неад'емнай часткай жыцця. Сябры правяраюцца

выпрабаваннем: дзеля сябра беларусы здольныя адступіцца ад уласных інтарэсаў і трыццаць усе невыгоды. Варта адзначыць, што асяроддзе можа ўплываць на чалавека як станоўча, так і адмоўна. Фальшывыя сябры, як правіла, кіруюцца карыслівымі мэтамі.

Літаратура

1. *Лепешаў, І. Я.* Слоўнік беларускіх прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Мінск: Бел. навука, 2002. – 511 с.
2. *Лепешаў, І. Я.* Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І. Я. Лепешаў. – Мінск: БелЭн, 2004. – 443 с.
3. Прыказкі і прымаўкі: у 2 кн. / пад рэд. А. С. Фядосіка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1976. – Кн. 2. – 616 с.
4. *Рапановіч, Я. Н.* Беларускія прыказкі, прымаўкі і загадкі / Я. Н. Рапановіч. – Мінск: Выш. шк., 1974. – 384 с.
5. *Садоўская, А. Л.* Сяброўства, дружба ў моўнай карціне свету беларусаў / А. Л. Садоўская, Н. Кісля // Роднае слова. – 2013. – № 1. – С. 40–42.